

Pølsevogn på Museumspladsen i Esbjerg

Af John T. Lauridsen

I årene fra 1970 til 1988 drev Børge og Sonja Lauridsen pølsevognen på Museumspladsen i Esbjerg. Historien om livet, menneskene og aktiviteterne omkring pølsevognen er blevet til på grundlag af en del skriftligt kildemateriale, interviews samt forfatterens egne oplevelser.

Sonjas forudgående arbejdsliv er tidligere fortalt i "På Tobakken i et kvart århundrede" i *Fra Ribe Amt 2002*.

Restauratør

I 1969 måtte Børge på grund af en meget dårlig ryg finde ud af, hvad han kunne komme til at lave i stedet for arbejdsmandsjobbet ved Murernes Andelsselskab. Hvor han fik ideen fra til at søge job som pølseforhandler, er uvist. Dog var det sådan, at Esbjerg Kommune brugte pølsevognstildeling som en social foranstaltning til revalidering, som ikke forventeligt kunne klare almindeligt arbejde. Børge skulle derfor igennem meget papirarbejde. Kommunen, dvs. Stadsingeniøren skulle give sin tilladelse, Revalideringscentret skulle se på sagen, købet af en pølsevogn skulle i stand, og så skulle han sluttelig have bevilling som restauratør for at kunne drive egen pølsevogn! Der skulle tillige som krav kunne udstedes en ren straffeattest af Politimesteren. Man kunne ønske sig lige så stor inte-

resse fra kommunens side for andre og mere entreprenante erhvervsaktiviteter.

Børge havde fået kontakt med indehaveren af pølsevognen på Museumspladsen, Marius Malling Nielsen, som var interesseret i at sælge. De blev også enige om prisen og fik i januar 1970 sat en inventarliste op, men i sidste ende afhang det hele af kommunen, som langt om længe i april 1970 gav alle de nødvendige tilladelser og bevillinger. Børge blev dermed formelt "restauratør og hotelvært", titler han selvfølgelig aldrig benyttede.¹ Fra den 15. maj 1970 var det ham, der stod i pølsevognen på Museumspladsen seks dage om ugen. Ved handelen forpligtede Børge sig til kun at forhandle Århus Flæskehals – senere Plumroses – pølser. Det var Århus Flæskehal, som finansierede en del af handelen, idet fabrikken lånte Børge 10.000 kr. af de 27.000 kr., som vognen kostede, hvorefter han ugentligt betalte af på lånet til Århus-virksomheden.² Varesortimentet blev i 1975 udvidet med is fra Premier Is,³ og senere igen med medisterpølser.

Der havde været pølsevogn på stedet i Nørregade siden maj 1963.⁴ Gradvist var grundens ældre bebyggelse – Esbjerg Andels Svine Slagteris bygninger (1954) og enkelte småhuse revet ned,⁵ så der i 1970 var en stor jordplads bag pølsevognen, hvor mange

biler daglig fandt en parkeringsplads. Slagteriets hovedbygning, der blev indrettet som Esbjerg Museum, stod tilbage til venstre for pølsevognen, og ud mod Østergade var en række af ældre boliger. Ud mod Nørregade var der plantet en dejlig række af kastanje-træer i hvis skygge, pølsevognen stod, næsten lige ud for indkørslen til "Reiss" VVS- og smedeværksted på den modsatte side af gaden.

Det var måske ikke det mest ideelle sted til en pølsevogn; den mest eftertragtede plads var selvfølgelig den på Torvet, hvor der tilmed med kommunal tilladelse kom en stationær pølsevogn. Det var vist ikke sket endnu i 1970, men andre pølsevogne havde en lignende beliggenhed som den i Nørregade. Det kunne være på havnen, i Jernbanegade ved Tunnellen eller i Nørrebrogade. Der var i 1970 ikke en pølsevogn på pladsen foran *Vestkysten*, så de umiddelbare konkurrenter var der ikke. Adskillige pølsevogne måtte lukke eller flytte i kraft af den voksende bilisme, mens det gav mulighed for at opstille nye andre steder. Hvis ikke kunderne kunne finde parkering tæt på, gik pølsevognene glip af de kørende kunder, og de var for de fleste en betingelse for at have det nødvendige kundegrundlag. De nære kunder gjorde det ikke. De overvejelser var også gået forud for købet af pølsevognen i Nørregade.

Ville forventningerne holde stik, ville kunderne vedblivende komme, og kunne den tidligere pølseforhandlers løfter om omsætning nu holde? Og kunne Børges ryg holde? For paradoksalt nok, er der en hel del slæb ved at være pølseforhandler. Dagligt skal der slæbes mange liter vand (vogn-

*Pølsevognen på Museumspladsen, sommeren 1979.
Privatfoto.*

nen havde naturligvis ikke rindende vand), kasser med sodavand, æsker med kilovis af pølser, store spande med ketchup og senep. Alligevel mente de kommunale myndigheder, at den slags arbejde var egnet for personer med dårlig ryg! Stå op det meste af dagen skal man tilmed, når der skal langes to røde og et brød over disken. Der var altså bekymringer nok, og flere skulle komme til, mens andre fortonede sig.

Teamwork og dobbeltarbejde

En bekymring, som hurtigt blev gjort til skamme, gjaldt kunderne. De kom, og de blev flere og flere. Snart fra Centralbiblioteket, snart en gruppe af gymnasiaster på vej til toget, snart elever fra Teknisk Skole, fra Centralsygehuset, fra de omkringliggende kontorer, ejendomshandler og erhvervs virksomheder, *Vestkystens* store arbejdsplads ikke

at forglemme. Oveni var der så de tilkørende kunder, lastvogns- eller taxachauffører – og de parkerende biler bag pølsevognen. Der var rigeligt at se til – især ved frokosttid, så rigeligt at Sonja næsten med det samme måtte indtræde som forhandler nr. to. Børge kunne ikke klare middagspresset alene. De skulle til at danne arbejdsteam, selv om Sonja havde fuldtidsarbejde på ”Tobakken”. Det gav meget lange og forjagede arbejdsdage for dem begge. I middagspausen cyklede hun til pølsevognen for at ekspedere for så at cykle til ”Tobakken” igen indtil fyraften kl. 19. Senere gik hun til pølsevognen ved frokost og tog bilen derfra til ”Tobakken”. Derpå gik turen påny kl. 15.30 til pølsevognen. Det krævede både sin kvinde og sin mand. Ikke sært at de begge var dødrætte fredag aften, når de lukkede kl. 20. Ofte så trætte, at de ikke orkede at lave rigtigt aftensmad, men nøjedes med en pølse eller en medister fra vognen. Af og til havde Sonja lavet noget mad i forvejen, som det derefter blot var min opgave at opvarme, til de kom hjem. I enkelte tilfælde fik jeg en 10'er, så jeg kunne gå på ”Rio Bravo” og spise en plankebøf. Andre gange havde jeg lånt bilen og sørgede for at afhente dem omkring lukketid. Om vinteren havde det været mørkt i timer, før de kom hjem.

Sonja fastholdt dobbeltarbejdet til efteråret 1977, men da havde hun i længere tid været under pres fra Børge for at opgive det. Alligevel vægrede hun sig længe, forståeligt nok. Hun var glad for ”Tobakken”, selv om der var sket ændringer til det værre, og ikke mindst var hun glad for den sociale omgang, som fabrikslivet gav. Det var ingen festdag, da hun kvittede det. Hun nåede lige at fejre

sit 25 års tobaksfabrikjubilæum, før porten for sidste gang lukkede sig bag hende. Set i bakspejlet var det ikke spor for tidligt, hun kom derfra. Årene 1970-77 var alt for hårde for dem begge, og hun bød sig selv og sin krop for meget med dobbeltarbejdet, mens Børge blev stresset over alligevel ikke at have hende som en permanent del af teamet.

Knapt var Sonja holdt på ”Tobakken”, før Børge var syg i en periode, og hun stod alene i pølsevognen til slutningen af januar 1978, da han begyndte i pølsevognen igen. Det fik hende til at skrive, at nu skulle Børge og hun rigtigt til at nyde det, ”nu jeg er blevet hjemme-løbende.”⁶ Det med at blive hjemmegående blev der nu ikke noget af, som det i øvrigt vil fremgå ...

Åbningstiden var officielt fra 11 til 19 på hverdage, dog fredag til kl. 20 og lørdag fra 10-13. Ret hurtigt holdt de op med at have lørdagsåbent. Det var for meget besvær at fylde op og starte for så få timer.⁷ Det gav ikke tilstrækkelig fortjeneste.

Endnu i 1970-71 blev Museumspladsen benyttet til cirkusforestillinger. I de weekends havde pølsevognen nærmest døgnåbent, og adskillige ”notabiliteter” kom til vognen for at stille deres sult. Ikke mindst Buster Larsen og hans børn, som en snes år senere skulle vise sig på TV og blive kendte ansigter. Dengang var det bare nogle søde naturlige størrelser, som delagtiggjorde os i deres komplicerede familieforhold med både søskende og halvsøskende med største åbenhed. Det var ikke sådan lige til at finde ud af, men småpigerne gik op i det. Min første og eneste optræden i vognen var i forbindelse med dette cirkusbesøg. Det gav god omsætning, men siden blev pladsen

Børge midt i billedet ved duetotalisatoren "Trio Spil" på Museumspladsen. Privatfoto.

asfalteret, og dermed måtte cirkusforestillinger forlægges til andre bydele. Sonja og Børge begræd det vist ikke, for de havde nok at lave endda uden også at skulle tage weekenden til hjælp.

Den blev for øvrigt taget til hjælp alligevel. Det var om lørdagen, der blev rengjort senneps- og ketchupflasker og fyldt nyt i dem. Ellers blev morgen og aften udnyttet til klargøring. Der var så mange store og små ting, der skulle være helt i orden, før vognen kunne åbne. De mange, der tror, at det bare drejer sig om at hælde nogle pølser i kogende vand og indkassere pengene, så har pølseforhandleren klaret sit, ville få sig en meget slem overraskelse ved at prøve selv. Det er umanerligt lange arbejdsdage, og det er forståeligt, når en del forhandlere køber sig fra at stå der hele tiden ved at ansætte en

dame eller unge piger under 18 år til at tage en del af slæbet. Børge ville aldrig ind på den vej, selv om kusine Gitte o.a. stod i vognen en kortere overgang, hvor det brændte på. Hans mening havde hele tiden været, at det kun kunne hænge økonomisk sammen, hvis arbejdet blev varetaget af familien selv. Det skulle være et familieføretagende i teamwork. Den form er ikke forbeholdt indvandrere. Sådan er det blevet, og jeg kan godt gribe mig i at sammenligne med de indvandrerfamilier, som etablerer sig med egen grønhandel eller grillbar i Esbjerg, på Vesterbro i København eller andre steder. Der er dagene også meget, meget lange og slæbet ikke mindre.

I et hjørne på Museumspladsen var der i mange år fra 1977 parkeret en vogn, nærmere bestemt en mobil duetotalisator.⁸ I

konkurrencæsæsonen med dueflyvning var vognen meget søgt efter arbejdstid, næsten kun mænd. Kunder kom fra pølsevognen til totalisatoren for at spille på duer eller omvendt fra totalisatoren for at købe pølser. Forretningerne havde gensidig glæde af hinanden. Børge tippede fodbold ugentligt, men han supplerede det med at spille på duerne. Der var et element af kundepleje i det. Han kunne tale med kunderne både om fodbold og duevæddeløb, men jeg tror også, at han selv kunne lide det. Det var ikke bare kølig beregning. Sonja syntes vist, at det var noget pjat, at han midt under arbejdet lige skulle over for at sætte penge på en due eller to. Men han fik den tilfredsstillelse en dag at komme tilbage til pølsevognen med et rigtigt rævesmil på læben. Han kunne præsentere hende for en gevinst på over 3.000 kr. Spillet var retfærdiggjort. Han havde også senere heldet med sig, duerne gav både en gevinst på 200 og 500 kr. for en indsats på 18 kr.⁹

En almindelig dag

Fra det tidspunkt i 1977, hvor de begge havde pølsevognen som fuldtidsarbejdsplads, skiftedes de til at tage hjem i de perioder, hvor der ikke var så meget at lave, dvs. fra ca. 9-11.30 og 13.30 til ca. 15.30. Skiftene foregik ikke efter nogen fast plan. Som regel var Sonja hjemme om formiddagen og kom med frokost lige før, at middagsrykket satte ind. Over middag var det vekslende hvem af dem, der tog hjem. De skiftede også lejlighedsvis i løbet af eftermiddagen. Det afhang alt sammen af, hvilke arbejdsopgaver i og uden for pølsevognen, der skulle løses. I de perioder, hvor

Børge var syg, stod Sonja alene i pølsevognen hele dagen, men fik leveret mad kl. 11.30 af svigermor Hedvig, så måltidet var overstået før middagsrykket.¹⁰

Hjemkommet fra pølsevognen om aftenen hørte det til ritualer, at Sonja straks gik ind og gjorde maden klar, mens Børge pakkede ud og bar ind. Senere satte han sig til maden, måske bare nogle stykker brød, mens posen med dagens kassebeholdning lå klar til at blive talt op. Det tog tid og foregik så over TV-Avisen og en kop kaffe. Til sidst blev kassebogen ført, og pengene gemt af vejen. Først da var arbejdsdagen slut. Da havde de være i gang fra kl. 9 om morgenen med forberedelser af dagens arbejde eller snart 12 timer i alt. Alligevel var der overskud til familien, til venner, til gamle arbejdskammerater, til Børges mor Hedvig, til Birgitte og mig. Mangt et kærligt brev er skrevet i pølsevognen og afsendt til Århus på hjemvejen fra en lang og slidsom arbejdsdag. Brevene var ikke forseglede, men enkelte fedtpletter eller røde pletter efter ketchup borgede for ægtheden. De pletter holder endnu.

Hedvig fik den største glæde af familiens nærhed. Der var få skridt fra pølsevognen til Østergade 35. Hun fik daglige besøg gennem alle årene og masser af ærinder besørget. For Sonja og Børge på deres side, var det nyttigt at have Hedvigs lejlighed lige i nærheden. Der kunne de gå op og komme på toilettet og lige sidde ned i fem minutter, måske telefonere, før de returnerede til vognen. Da vognen naturligvis var uden toilet, var det simpelthen nødvendigt at have denne aftrædelsesmulighed. Det skulle dokumenteres over for de kommunale myndig-

heder, og selv om de nok kunne have fundet andre, så var de godt tilfredse med, at det var hos Hedvig. Hun på sin side blev meget forvænt, hvis hun ikke var det i forvejen.

Åbningstiden havde det med at skride. Børge tog gerne til pølsevognen kl. 9 om formiddagen for at varme op for gryderne, mens han i øvrigt klargjorde vognen og slæbte materialer ind. Til klargøringen hørte den daglige afpudsning af vinduer og anden rengøring. Når han nu alligevel gik der, kunne han lige så godt åbne for kunderne, og det endte med, at vognen faktisk havde åbent fra kl. 10 til 19 hver dag, men det kunne knibe med at få lukket til tiden om aftenen, fordi der var kunder til det sidste. Her var det Sonja, som måtte presse på og sige, nu stopper vi. De kunder, der kom rendende til i sidste øjeblik, når de kunne se, at skodderne skulle sættes for, fik rasende blikke fra hende. Der var ikke service for kunderne til enhver tid. I et tilfælde havde de lukket pølsevognen, da et par fulde unge mænd kom til og krævede åbnet igen med trusler om bank. Det blev ved truslerne.¹¹ Med tiden blev åbningstiden indskrænket til 18.30, da tiden efter kl. 18 blev mere og mere "død" uanset årstid, folk spadserede ikke så meget ind til centrum som tidligere, og Sonja var træt af, at Børge stod ude på Nørregade og spejdede forgæves efter kunder.¹²

Kunderne

Det var også Sonja, der sørgede for de fleste af dagligdagens muntre indslag. Ved ankomsten en dag fik Sonja et kys af Børge, idet der samtidig ankom en kunde. Da røg det ud af hende: "Hvornår kommer din kone?"¹³

Hun kunne ikke lade være med den slags. Det var også hende, der opfangede diverse komiske optrin blandt kunderne. Blot et eksempel, der fik hende til at grine inde i sig selv: Et par unge mænd i 30'erne drak en Cocio, mens de samtidig så efter, hvor mange kalorier, der er i. En anden ung mand, som de ikke kendte, blandede sig, han havde nemlig arbejdet ved Cocio og havde taget 7 ½ kg på. Nå dig, svarede de, du har også tendens til fedme, din far hører heller ikke til de små, og helt galt er det med din mutter, så gik de.¹⁴

Kunderne var fra alle samfundslag og politiske afskygninger. Der kom en mængde egentlige vagabonder eller bumser, nogle plattenslagere, lidt småkriminelle i den ene ende af skalaen og direktører, byrådsmedlemmer, erhvervsfolk, læger, liberale erhverv, journalister,¹⁵ skole- og gymnasie-lærere,¹⁶ en enkelt arkæolog fra museet¹⁷ i den anden. Ingen af disse grupper var dominerende. Heldigvis, for de ville ikke være et tilstrækkeligt grundlag for at drive pølsevognen. Kundernes flertal var vel et gennemsnit af esbjergensere, faglærte som ufaglærte arbejdere, kontorfolk, lærlinge samt skole- og gymnasieelever,¹⁸ der hastede til og fra arbejde og nappede en pølse undervejs, eller som dagligt brugte pølsevognen som frokoststue i stedet for at medbringe madpakke. Der var mange, som efterhånden fandt ud af, at her var en renholdt vogn, hvor der var sørget for varernes omhyggelige behandling og opbevaring. Man kunne tillige få en snak eller blive fri. En gruppe for sig var de udenlandske turister, mest tyskere. Det var oplagt at søge til pølsevognen både for at spise og ikke mindst

spørge om vej. For det store flertals vedkommende drejede det sig om at finde frem til Fiskeri- og Søfartsmuseet. Det skete så tit, at Børge skaffede sig et bundt brochurer med et Esbjergkort fra Turistkontoret. På kortet satte han et kryds ved pølsevognens og museets placering, så de spørgende kunne køre efter det.

Velholdt og rengjort

De uanmeldte kontrolbesøg af stadsdyrlægen var med til at cementere omdømmet som en af byens mest velholdte og rengjorte pølsevogne.¹⁹ Det kostede dyrt i energi at holde vognen tip-top fra dag til dag. Masser af spande med varmt sæbevand blev båret til og karklud efter karklud slidt op. Sådan skulle det være. Den private pertentlighed blev overført på pølsevognen, som var deres egen. Det betød også lidt. Sonja kunne vist godt engang imellem synes, at det var lidt for meget, men hun lagde på den anden side også selv arbejdskraften i det. Det hørte med til stilen, at når der skulle der langes varer over disken, skete det altid i rene hvide kitler og ikke i en t-shirt og et par gamle cowboybukser. Endelig var der hjemmearbejdet, hvor tutterne til ketchup og sennep blev rengjort i forbindelse med hver ny påfyldning. Ved ugens slutning drejede det sig om snesevis, der enkeltvis måtte under vandhanen.²⁰ Naturligvis blev "enderne" af hver pølse klippet af, før pølserne blev pakket igen og kørt til pølsevognen. Det foregik, som behovet var for flere pølser i vognen.

Nogle kunder kom, fordi de egentlig ville snakke. Det var billigt og uforpligtende at få social kontakt for en pølses pris. Børge prøvede sig gerne frem og havde næse for,

hvem der ville føre en samtale og hvem ikke. Han var en ren mester til det. Med en tilsyneladende henkastet og uskyldig bemærkning kunne han udløse de problemer, som kunden stod i og et øjeblik senere være involveret i mandens mest private forhold. Det var ikke til at vide på forhånd. Påklædning, opførsel eller den bil, kunden kom kørende i, kunne give Børge og Sonja de hurtige vigtige informationer om, hvem de havde for sig. Var der tale om en varevogn med firmamærke, kunne der blive spurgt til, om der var gang i den, har I noget at lave, hvor osv. I andre tilfælde vidste de, at der kom en fra ejendomshandleren, og så blev der talt om hushandler. Det var dog ikke ren uegennyttig smalltalk, der kom ud af det. Stod Børge selv og havde brug for en eller anden tjenesteydelse, gik han ikke af vejen for at spørge en håndværker eller leverandør, når denne var kommet som kunde i pølsevognen i nogen tid. Det gav som oftest bonus. "Organisation Todt" var ikke glemt.²¹

Gode kontakter

Pølsevognen var fuld af elektriske installationer, og naturligvis skete det, at der røg en sikring eller et kabel brændte sammen. Så var helvede løs, for det betød ganske enkelt, at vognen ikke kunne åbne, og at en dagløn dermed ville gå tabt. Der var ingen erstatningsmulighed for den slags. Øjeblikkelig elektrikerhjælp var derfor bydende nødvendigt. Det kunne være svært at skaffe med et kvarters varsel, når f.eks. problemet opstod kl. 9 om morgenen, og pølserne gerne skulle være varme klokken 10 eller senest 11. Med årene fandt Børge en smuk løsning på elektrikerproblemet. På *Vestkysten* havde

Sonja ved arbejdet i pølsevognen. Pladsen var trang, så det gjaldt om, at alt var velindrettet. Varmen var et problem for sig, især om sommeren med kombinationen af varme kogekar, ristere og bagende sol. Privatfoto.

et elfirma en mand gående fast for at tilse og reparere maskineriet, når det var akut nødvendigt. Aviserne skulle også gerne være på gaden til tiden hver dag. Elektrikeren, Jørgen, kom også i pølsevognen, og han gled ind i rollen som elektriker for både

pølsevognen og *Vestkysten*, når der blev et pludseligt behov. Var den gal i pølsevognen, ringede Børge til *Vestkysten* og fik over avisens højtaleranlæg tilkaldt Jørgen til pølsevognen. Jørgen kom så straks og ordnede det fornødne, hvis det ikke drejede sig om noget mere alvorligt og tidskrævende. Der blev som regel afregnet sort uden om Jørgens arbejdsgiver. Det var reglen for de praktiske kontakter, som blev etableret gennem pølsevognen.

Elektriker Jørgen var blot en af dem, der blev betalt kontant, eller han fik naturalier. Pølser var og er en eftertragtet og let omsættelig handelsvare. Det er forbavsende, hvad man kan få udført eller modtage for en kasse med fem kilo pølser. Alt fra småreparationer til udførelse af særlige reservedele på eget værksted.

Dårlige kontakter

Smuglergods holdt Børge og Sonja sig klogeligt helt fra. Det ville kun kunne gå galt, og det fristede heller ikke. I de pølsevogne, der lejlighedsvis var centraler for trafikken med smugler- og hælervarer, var det egentlig organiseret kriminalitet, for kundekredsen var mere end slægt og venner, selv om det måske ikke var i den store skala.²²

Kriminalpolitiet kom adskillige gange forbi pølsevognen og spurgte diskret og høfligt, om Sonja og Børge ville være så venlige at kigge et "fotoalbum" eller to igen, når der var nogle personer, de særligt gerne ville have fat i. "Fotoalbummet" indeholdt ansigterne på en hob af politiets gamle kendinge. På den måde fik Sonja og Børge ufrivilligt et indblik i, at der var gode pølse kunder, som også var fastere gæster

hos politiet for stort eller småt. Det var aldrig en behagelig information at få, og den var unødigt i de fleste tilfælde, hvor der var tale om mennesker, som altid havde opført sig ordentligt i vognen og betalt deres. Imidlertid var det en understregning af, at man ikke skal skue hunden på hårene. På – næsten – tilsvarende vis fandt de ud af, at direktører, overlæger, advokater, fiske-skippere, ejendomsmæglere o. lign. var faste kunder i vognen, når de så billeder af dem i *Vestkysten* eller *Uge-Avisen*. Heller ikke altid var det kun for det gode, de havde gjort for byen eller samfundet. Specielt kan nævnes et par ”bolighajer”,²³ hvoraf en var en velnæret herre, der efter at være kravlet ud af sin store bil som regel optrådte pralende ved pølsevognen og ved betalingen gerne fremviste en tegnebog spækket med 500 kr.-sedler, så de andre kunder kunne overbevise sig om hans rigdom. I 1978 købte han ifølge ham selv ubeset ejendommen på hjørnet af Nørregade og Østergade for 900.000 kr. efter blot at være kørt forbi. Det fortalte han i pølsevognen.²⁴ Det var i den ejendom, hvor Hedvig boede i nr. 35. Han opnåede lokal berømmelse samme år, da han af en aktionsgruppe sammen med en anden ejendomsmægler blev kåret til ”Årets bolighaj” i Esbjerg, så med den berømmelse kan navnet godt nævnes: Bruno Kirketerp. Det har også givet ham en tvivlsom, men fortjent plads i *Esbjergs Byhistorie*, hvor man kan se en plakat med hans og kollegaen V. Lützhöfts kontrafejer og overskriften *Disse mænd er farlige*.²⁵

Høj som lav blev behandlet ens ved pølsevognen, det vil sige, at de blev behandlet forskelligt forstået på den måde, at man

hurtigt skulle danne sig et indtryk af kunden, var det en smedelærling eller en tøjforhandler, for det afgjorde hvilke emner, der eventuelt kunne komme på banen under pølsens m.m. indtagelse. Var det allerede kendte kunder, var problemet på forhånd løst. I så fald kunne emner fra tidligere forfølges eller nye udsprunget deraf tages op. Alt sammen på en ikke påtrængende måde. Særlige tilfælde var Børges og Sonjas egen læge gennem mange år (Jens Brix), deres revisor (Søren Gade), sagfører (Dueholm), bankforbindelse, forsikringsmand, m.m., hvor det i hvert enkelt tilfælde afgjordes, hvor meget, der blev talt om mere end almindeligheder.

De kriminelle

Der var to typer af kriminelle kunder, dem, der ville undgå at betale, og dem der begik indbrud i pølsevognen. Førstnævnte type var flertallet. Typisk havde de først spist det bestilte, og derefter viste sig, at de desværre ikke kunne betale, da de ikke havde fået penge med, og de lovede at komme næste dag. Det sidste skete kun i et fåtal tilfælde. Så var der dem, der fik skrevet op, at de skyldte. De penge kom også sjældent hjem igen. Så var der endelig check-bedragerne. Jeg ved ikke, hvor ofte de forekom, men Børge har gemt tre eksempler derpå fra 1974, 1975 og 1978. Beløbene var beskedne på henholdsvis 350 kr., 25 kr. og 100 kr. De pågældende sad i Esbjerg Arrest dømt for dokumentfalsk, og Børge fik fuld erstatning. Han lod jo checkene gå til Arbejdernes Landsbank, hvor forfalskningerne straks blev opdaget.²⁶ Det var om at passe på med at modtage checks på større beløb, når

der kun blev købt for en snes kroner, og der skulle gives kontanter tilbage på. Sonja gik alligevel i fælden marts 1979. To pæne unge mænd kom til pølsevognen, de så tilforladelige ud, den ene købte en enkelt med brød, og hun tog en check på 275 kr. Kriminalpolitiet kunne senere fortælle, at der var stjålet fem checks på Handelsskolen, og at de tre var givet ud af tyvene. Sonja genkendte ingen på de foreviste "forbryder"-billeder.²⁷

Desværre var de kriminelle elementer ikke kun gode kunder i vognen. De kom også gentagne gange på visit efter lukketid, selv om det bestemt ikke nødvendigvis var de samme. Der var selvfølgelig omhyggeligt aflåst, og pengeskufferne var anbragt sådan, at man udefra kunne se, at de var tomme. Alligevel blev døren brudt op, vinduer knust eller en tagrude smadret, så de ubudne gæster kunne komme ind, og spise kolde pølser og løbe med nogle pakker tyggummi. Enkelte gange blev der øvet decideret hærværk, flest mulige pølser blev ødelagt, og der var forsøg på brandstiftelse.²⁸ Børge kastede de besmudsede varer ud uden betænkning, men han blev vred over det meningsløse hærværk. Et indbrudsforsøg i november 1978 fremkaldte til gengæld munterhed. En 27-årig mand havde først begået indbrud i en villa i Østergade, hvor udbyttet var 10 gamle 500 kr. sedler, hvoraf en senere blev fundet iturevet i pølsevognen, hvor han havde skaffet sig af med den og i øvrigt knust en rude i forsøget på at stille sin sult, men kun fik det ud af det, at han skar sig. Det sidste ifølge tyvens udsagn. Han havde en 33-årig medgerningsmand. En artikel i *Vestkysten* 24. november om tyven havde overskriften "Ville gemme stjal-

Sonja i pølsevognen med en ketchupflaske. Der var gitter for ovenlysvinduet i den nye pølsevogn for at undgå indbrud.

Privatfoto.

ne penge i politibilen". Det fik Børge og Sonja sig et grin over, og deres konklusion var *pølsevognen hedder herefter politibilen*. De var i øvrigt glade for at sedlen blev "fundet" i politibilen, så tyvene måske ville undlade hævn på pølsevognen.²⁹

Mindre glade var de for de juleløjer, som de var ude for i december 1978. Den 20. december kunne de berette, at de havde haft indbrud natten til fredag og igen nat-

ten til søndag, begge gange var ruder blevet smadret og kolde pølser indtaget på stedet. Politiet mente, at det var på grund af de våde julefrokoster. Det var Sonja og Børge helt uenige i. *Gu' er det da ej. Når man kommer fra en frokost, går man da ikke ind og smadrer naboens vinduer for at spise og går igen.* Deres forsikringsmand mente at finde årsagen et andet sted. Mange indsatte på anstalter fik juleferie, de begyndte så igen af forskellige grunde på den slags.³⁰ Hvad end forklaringen var, var indbruddene svære at forebygge. Pølsevognen stod øde ved nattetid.

Forsikringselskabet rykkede sig et par gange i tøjret over de gentagne indbrud og truede med at ophæve policen, men Børge svarede igen med, at så ville han opsig alle sine forsikringer ved selskabet. Det hjalp, men forsikringen blev dyrere. Enkelte gange fangede politiet de ynkkelige småtyve, og i et tilfælde fastholdt tyvene, fire unge mænd, at de slet ikke var rendt med så meget tyggegummi, som Børge havde opgivet til forsikringen. Politiet tog sig skam tid to mand høj til at komme og fremføre den modanklage. Dertil kunne Børge kun svare, at han ikke ville rende op ad Nørregade for at samle tyggegummi op efter tyven, endsige sælge det derefter, men holdt sig til, hvad der var tilbage af varer i vognen. Derved blev det.³¹ Samarbejdet med politiet forløb i øvrigt tåleligt, selv om det var svært at få dem til at komme til stede efter et indbrud. Der var jo så mange indbrud og anden kriminalitet at tage sig af.

Den kriminalitet kom Sonja og Børge i perifer kontakt med. Årsagen var først det offentlige toilet på Museumspladsen. Det tiltrak forskellige typer. En dag i oktober

1982 stillede to mand fra narkopolitiet. *De begyndte meget stille med at spørge, om der var meget trafik over på toiletterne, om vi ville fortælle dem, hvis der skete noget.* Politiet kunne se, at "de" kom meget på pladsen. De vidste ikke rigtigt, hvordan de skulle komme i gang, sagde de. Som svar fortalte Sonja og Børge lidt om de iagttagelser, de havde gjort, men at de havde glemt det meste, så de kunne kun videregive viden om den igangværende trafik i korte træk. Derved blev det.³²

Hen i 1980'erne blev området omkring Museumspladsen og biblioteket plaget af cykeltyverier. Flere gange kom folk i pølsevognen og spurgte, om nogen havde set deres cykler forsvinde. Det skærpede opmærksomheden på to yngre kvinder, den ene med et barn, der ofte kom i Nørregade. De begik systematisk tyveri af dyre cykler, den ene med barnet afledte opmærksomheden, mens den anden slæbte af med den udvalgte cykel og satte den ind i den kassevogn, de havde parkeret på Museumspladsen. Den trafik blev stoppet, da de to kvinder blev taget på fersk gerning.

Der kom også en del politifolk for blot at få en pølse eller to. En af dem, der kom meget ofte, var en ung kriminalassistent, der en dag kom så godt i snak med en af de andre kunder, at han i distraktion ville til at gå uden at betale, men her var *mutter her* vaks og spurgte, om hun skulle sende bud efter politiet; det optog han som en stor spøg – og betalte. Nogle af de øvrige kunder spurgte, da han var gået, om han var en af de "sorte", hvilket blev bekræftet, for det var s'gu da en flink mand.³³ Politiet havde ikke lige god presse i alle kredse, og kriminalassistenten havde ikke været i uniform.

Der var heldigvis ingen røverier i åbningstiden, men der var enkelte eksempler på uønsket indtrængen. Sonja fortæller i et brev 7. september 1978, hvad der skete, mens hun alene i pølsevognen stod og ekspederede en kunde: ... *jeg havde haft besøg af en hveps, den var på vej op i mit ene bukseben, kunder havde jeg, jeg tog mig selv både her og der, den var efterhånden kommet op over knæet, de fandens kunder forlangte nok en pølse, jeg måtte så slå til, og kræet gjorde gengæld ved at stikke mig, endelig blev buret tomt, mig af med bukserne, rystede dem ud af døren, klorin på låret, der blev meget tyk, jeg har mén endnu, se det var en rigtig modstandshistorie.*

Kundernes drilleri var et vilkår som hørte med som pølsevognsforhandler. Op til jul kunne Børge regne med at blive spurgt, om han havde holdt julefrokost for personalet. Svaret var et smil, men da det havde stået på nogle gange, valgte han i et øjeblik uden kunder at servere en pølse for Sonja med ordene: *Her er julefrokosten.* Herefter kunne han svare de næste kunder, der ville få sig et grin på hans bekostning, at den skam var holdt. Så fandt de på noget andet.

Pølsevognen er et udpræget sted, hvor man ikke kan undgå at høre på megen snak kunderne imellem om alt mellem himmel og jord, meget privat eller fællesanliggender, byens politikere ikke mindst. Sjældne gange måtte Sonja tøjle sit engagement, når samtalen stødte hende, og hun fik *røde tåger for øjnene*, som hun formulerede det i sine breve. Der var bl.a. tilfældet, hvor fire kunder talte om, hvor forkasteligt det var, at to politibetjente var blevet afskediget. De havde tæsket en tysker ihjel.³⁴

For børn

Familie, venner og bekendte fandt naturligvis vej til pølsevognen og blev trakteret efter ønske. Havde de børn med, fik børnene en skammel at stå på, så de kunne spise en pølse ved disken. Det samme gjaldt for forældre, der havde deres børn med. I et enkelt tilfælde, hvor min daværende svoger Jørn og svigerinde Birgitte fra Århus var på besøg i Esbjerg omkring 1980, viste Sonja en særlig generøsitet. Den medfølgende datter, Alina på 6-7 år, ikke alene kom ind i pølsevognen for at spise og vende pølser med en cocio til, men blev også lovet, at hun skulle arve pølsevognen. Imens var Jørn på besøg hos en arkæologkollega, Aino Kann Rasmussen, på Museet og Birgitte hos svingerforældrene, så der var ikke vidner, da løftet blev afgivet. Det løfte husker Alina stadig 40 år efter, Sonja også, men det er heller ikke enhver beskåret at blive stillet en sådan arv i udsigt.³⁵

Ud af huset

Op til første maj kom der gerne nogle fra arbejderbevægelsen og spurgte om køb af pølser og brød til salg på arbejderens festdag foruden lån af gryder til kogningen. Det gik Børge ind på, da der var fulgt et sådant ekstraudstyr med vognen, men alligevel formede den plan sig i hans hoved, at han selv ville ud og stille op til arrangementer. Hvilket år det begyndte, ved jeg ikke (senest 1977),³⁶ men i hvert fald blev han ked af det til rådighed stående udstyr og købte et helt nyt kogesæt i rustfrit stål fra "Aage Haaning A/S" ved Vildsund i oktober 1981. Det skulle i brug til et rejsegilde få dage efter modtagelsen, og blev af Sonja bedømt som fikst.³⁷

Rejsegilde ved Handelsbanken i Esbjerg 15. marts 1985. Børge serverer pølser fra det transportable kogesæt. Privatfoto.

Med det kom han til mange rejsegilder både hos store firmaer og ved kommunale institutioner lige til foråret 1988. Specielt husker jeg, at han var med til jubilæet og rejsegildet i forbindelse med "Rørkjær Skole"s 50 års dag i 1982. Det glædede mig som tidligere elev på skolen. Hos A/S M. Oskar Nielsen blev han nærmest standardoptrædende ved rejsegilder, og som sådan blev han præsenteret i virksomhedens medarbejderblad i oktober 1985.³⁸ Det gav en slags kontinuitet, for Børge havde arbejdet hos Oskar Nielsen i 1950'erne og selvfølgelig fulgt firmaets virksomhed siden som konkurrent til "Murerne Andel". En enkelt gang kom Børge i den situation, at der var to firmaer, der ville have rejsegilde samme dag, det ene sted for 100 mand, det andet for 50 mand, og begge steder måtte de guffe godt i sig, *så far vil nødig*

sige nej, som Sonja skrev. Løsningen blev, at et nabopar, Kathy og Henry, i Ingemanns Allé tog sig af det ene rejsegilde.³⁹ Det kunne de sagtens klare. Det var ikke den eneste gang, der blev ydet nabo- og vennehjælp til pølsevognen.

Rejsegilder:⁴⁰

- 19.12.1978: Plejehjem i Nørregade, 200 pølser
- 12.1.1979, fredag: Rejsegilde for 60 personer
- 19.1.1979: Boligforening af 1932
- 29.5.1981: Rejsegilde
- 15.10.1981: Rejsegilde med det nye kogesæt
- 1982: Rørkjær Skoles udbygning og jubilæum
- November 1982: Helikopterafdeling hos Mærsk Air

- 3.12.1982: Møbelhandler Ingvard Christensen
 10.3.1983: Svejsecentralen
 20.4.1983: Borden, Esbjerg
 18.8.1983: Det nye Centralbibliotek i Nørregade
 6.4.1984: Rejsegilde Blåbjerggårdskolen
 13.3.1985: Rejsegilde
 15.3.1985: Handelsbankens filial, Gl. Vardevej⁴¹
 16.3.1985: Rejsegilde
 28.1.1986: Rejsegilde Jerne Posthus, 195 pølser
 13.2.1986: Rejsegilde i går ved Shipping firma, 288 pølser
 23.5.1986: Rejsegilde på Sønderrisskolen
 9.10.1986: Rejsegilde på fredag for kommunen i Hjerting
 5.8.1987: Rejsegilde i Vejen mandag hos Møgelberg, 600-700 arbejdere

Opgaven ved rejsegilder fik han også gennem kunder i pølsevognen, og da det først var rygtedes, at han gjorde den slags arbejde, så fulgte flere opgaver med. Avisomtale – lejlighedsvis med foto – hjalp her også. Det gav også nye muligheder for lidt ”Organisation Todt”. F.eks. da han deltog i et rejsegilde for et elektronikfirma og i stedet for at sende en regning på 3-5.000 kr. fik opsat en supermoderne og effektiv tyverialarm i Ingemanns Allé. Den slags ordninger havde Børge altid elsket at gennemføre, ikke for at snyde nogen, men for at få noget for noget i lige handel. Det lå vist i ham lige fra drengetiden, da han fangede og solgte småfugle og opdrættede kaniner til det lokale slagteri.

Det var et stort ekstraarbejde med rejsegilderne for både Sonja og Børge. Sonja

skulle klare pølsevognen alene så længe, og Børge skulle rigge til til rejsegildet og sikre sig, at der var de ting på stedet, som han havde brug for, dvs. strøm, tilkørselsmulighed og bordplads. Ikke sjældent havde bygherrerne ikke skænket den praktiske side en tanke, men der var Børge på pletten, og måtte om nødvendigt bede nogle af medarbejderne eller *gæsterne* hjælpe til.

Endnu en udvidelse

Fra arbejdet med rejsegilderne var springet til omrejsende pølseforhandler ikke langt. Børge tog skridtet i 1985 ved at bestille et specialbygget telt, som kunne danne rammen om kogegrej og de ekspederende. Med dette rejste han og Sonja til fåremarked i Ho i august 1986. Et marked, der bliver søgt af omkring 100.000 mennesker i en weekend. Forud havde han lejet en privat

Telt indrettet som pølsebod ved vejkanthen under Ho Fåremarked august 1986. Teltet blev rejst aftenen før, da markedet startede lørdag morgen kl. 6.30. Privatfoto.

Mængder af mennesker og biler under Ho Fåremarked august 1986. En ambulance forsøger at komme frem. Kø foran pølseboden til højre i billedet. Privatfoto.

plads ved landevejen med adgang til strøm og vand. Miljø- og Levnedsmiddelkontrollen i Varde var også taget i ed.⁴² Naboerne Dora og Børge hjalp med opstilling og ekspedition. Det var en succes, også økonomisk, selv om det kostede 500 kr. at leje den plet bar mark, teltet stod på, for to dage. De to følgende år, var de også af sted, og i 1986 var jeg med for ved selvsyn at opleve dette gedemarked, som det i sandhed er, når 100.000 mennesker pludselig for en ganske kort tid sætter hinanden stævne. Der var meget arbejde i det trods indtjeningen, og hjælperne som Dora, Børge, Tove Lassen fik deres gode betaling, så hvis ikke de også havde haft lyst til at være med, var det aldrig blevet til noget.⁴³

Børge talte mange gange i årenes løb om at avancere fra pølsevognen til et lille spisested, måske i Århus. Det blev ved snakken og godt det samme, for med hans perfektionisme er det svært at forestille sig, hvordan nogen som helst ansatte skulle kunne leve

op til hans krav. Omkring 1980 må han have lagt de tanker helt på hylden.

Der ikke tvivl om, at Børge havde en særlig glæde ved særarrangementerne, han nød at stille op ved rejsegilder, indvielser af byggerier m.m. Det var andet og mere end at stå i pølsevognen. Det var hans måde at komme mere ud blandt andre på, og den måde han kunne lide at komme ud på. Det havde nemlig samtidig en funktion. Men det ville han aldrig indrømme.

Et kendt ansigt

Børge blev tillige især via rejsegilderne et kendt ansigt på byggepladserne, optrådte i firmabladerne og kom i *Vestkysten* og *Uge-Avisen*. Bladenes fotografer og journalister var kunder i pølsevognen, så det var hurtigt lige at tage et foto af Sonja uden for pølsevognen, hvor hun var ved at fodre en hund med en pølse og at føje en undertekst til. Raffinementet var, at fotoet afslørede, at hun var i selskabssko! Hvorfor ved jeg ikke,

men fotoet gav reaktionen: Hovsa hos beskueren! Jeg har sikret mig det originale fotografi fra *Vestkysten*. I "Esbjerg-snakken" 10. juni 1986 blev Børge i *Vestkysten* med foto præsenteret som indehaver af en af byens populære pølsevogne, nemlig den på Museumspladsen, men at han var en lige så populær person ved rejsegilder rundt om i Esbjerg. Derefter udtalte han sig autoritativt om traditionerne, som blev fastholdt ved rejsegilder. Det var taknemmeligt stof for avisen, men lige i øjet for forretningsmanden Børge, der på en gang fik reklame både for pølsevognen og aktiviteten ved rejsegilderne. *Esbjerg-Posten* fulgte op 1. juli samme år ved i agurketiden at bringe en helside under overskriften *Kendte esbjergenseres ferieplaner*: Blandt de fire omtalte var nederst på

siden borgmester A.K. Nielsen med foto og øverst Sonja og Børge Lauridsen med foto, pølsevognen ved Museumspladsen, der kunne fortælle: *I år skal vi til Norge sammen med vores søn og svigerdatter. Vi skal først til Oslo og derefter vil vi køre lidt rundt i Norge.* Jeg læste heller ikke *Esbjerg-Posten* dengang, men havde jeg gjort det, ville de nævnte ferieplaner have fået mig til at spærre øjnene op, for det var en stor nyhed for mig såvel som for læserne! De planer kendte jeg nemlig intet til.

Vestkystens tegnere benyttede flere gange Nørregade med pølsevognen som motiv.⁴⁴ Der skete hele tiden et eller andet, folk kom og gik, og det var fast rutine, at indkøbsbussene til Tyskland (Victors Busser) om formiddagen samlede passagerer op og om

Haakon Hesselagers tegning fra Nørregade med pølsevognen til venstre. Ved fortovskanten holder en af Tysklandsbussene.
Vestkysten 11. marts 1981.

eftermiddagen satte dem af igen belæst med alskens varer hentet syd for grænsen. Emballagen efter de øl og drikkevarer, der var konsumeret undervejs i bussen, blev gerne efterladt i eller ved affaldsbeholderen ved pølsevognen. Nogle af passagererne stillede lige til pølsevognen, andre skulle lige omkring parkeringspladsens offentlige toilet først. Sjældne gange gik det helt galt, som da to unge mænd hjemkommet fra busturen i stærkt beruset tilstand stillede deres taske ved pølsevognen overbeviste om, at den stadig var åben. Det var langt over lukketid, og da de dukkede op næste dag for at spørge til tasken, var den væk. Hvad havde de ventet? Tasken havde indeholdt 12 dåseøl, en flaske whisky, cigaretter og deres pas. På grund af passene tilrådede Børge dem at melde tyveriet til politiet. Hvor fuld kan man være?

Vedvarende uvished

Ved købet af pølsevognen havde Børge været klar over, at Museumspladsens fremtidige anvendelse var uafklaret. Indretningen af området til parkeringsplads med asfalt og båse i begyndelsen af 1970'erne var med til at udskyde problemet, men det beroligede ikke Børge. Han ville gerne kunne holde beskæftigelsen dér resten af sit arbejdsliv. I 1973 var han begyndt at sætte et årligt beløb af til anskaffelse af en ny pølsevogn, og i forlængelse af det forespurgte han første gang i april 1977 og igen i december 1978 Byplanudvalget om de fremtidige forhold for stadepladsen. Der skulle ikke investeres i en ny pølsevogn på stedet, hvis ikke den kunne få lov til at blive stående en god tid derefter. Formand for Byplanudval-

get var på det tidspunkt Henning Rasmussen, Esbjergs populære, socialdemokratiske borgmester, og han lod efter et byplanudvalgsmøde gennem sin kontorchef meddele, at Børge ikke kunne forvente tilladelse til at opretholde stadepladsen, når arealet skulle anvendes til andre formål. Der blev ikke sat år og dato på, så beskeden var på en gang klar og uvis.⁴⁵

Der verserede flere planer for anvendelsen af Museumspladsen. Den mest stædige idé var bygningen af et kulturhus. Der blev også lavet tegninger dertil, selvfølgelig udført af arkitekt Jørgen Utzon. I provinsen var det vist den eneste store danske arkitekt, en del danske byråd uden for hovedstaden havde hørt om, så derfor prøvede mange at trække en flog af Sydney-Operaens berømmelse til sig. Uden succes forsøgte Esbjerg Kommune og kredse i erhvervslivet også i mange år at rejse pengene til et kulturhus. I første omgang førte det i stedet til bygningen af et helt nyt Centralbibliotek i 1985, mens Esbjerg Museum overtog det gamle bibliotek. Det øgede just ikke behovet for kulturhuset, men behov, hensyn, ambitioner og ønsker indgår sjældent i en højere enhed, når der først er gået lokalpolitik i en sag.

Derfor var situationen usikker for Børge og Sonja, da de stod og ville til at investere i en ny pølsevogn. I flere breve til Byplanudvalget forsøgte Børge at skaffe sig garantier for stadepladsen for et vist antal år. Foråret 1980 søgte han om at få en uopsigelig lejekontrakt til januar 1985, men blev afvist og måtte nøjes med en garanti frem til januar 1983 med henvisning til kulturhusplanerne.⁴⁶ Det var bare godt to år frem, hvilket var helt utilstrækkeligt, hvis investeringen i en

ny pølsevogn skulle have mening. Prisen for en ny vogn var på det tidspunkt 125.000 kr.

Der var endnu et punkt, hvor Esbjerg Kommunes og Børges interesser krydsedes. Han ville gerne opsætte en fast vogn, så han kunne få indlagt vand og blive tilsluttet kloakken. Det havde den foregående ejer fået afslag på i januar 1970.⁴⁷ Som det var, skulle alt slæbes til og fra vognen. Ønsket blev første gang fremsat over for Byplanudvalget i 1977 og gentaget i 1980. Begge gange blev det pure afvist, og atter var det kulturhusplanerne, som kom på tværs.⁴⁸ Det måtte han slutteligt affinde sig med, selv om han som kunder havde adskillige medlemmer af Byplanudvalget, der støttede ham. Det sagde de i hvert fald. For naturligvis søgte han i dette vigtige forhold, som i så mange andre, at udnytte de kontaktmuligheder og påvirkningskanaler, som pølsevognen gav. Til kunderne hørte socialdemokraten, forretningsfører Holger Schrøder, en venstrekvind og den radikale Ole Wolfbrandt Jørgensen. Dette var imidlertid ikke tilstrækkeligt. Schrøder vendte nok det døde øre til, ja vidste vist knapt, hvad der foregik, da borgmesteren kørte Byplanudvalget selv, og så havde partikammeraterne vel bare at følge trop. Henning Rasmussens efterfølger på posten som formand for Byplanudvalget, Keld Vagner Jensen, kunne blot holde sig til kulturhusplanerne og måtte dermed i realiteten opretholde de på en gang klare og uvisse svar.

Til de klare svar hørte, at der ikke måtte opsættes en fast pølsevogn. Tilladelsen til stadeplads var fra starten i 1963 givet under den forudsætning, at der blev opsat en mobil vogn, og at den blev fjernet hver nat.

Det krav blev indskærpet af stadsingeniøren i februar 1970.⁴⁹ Kravet, om hver dag at køre den tunge vogn væk, var ikke til at overholde, og blev det hverken af den foregående ejer eller af Børge. Det ville have øget arbejdsdagen og -byrden betydeligt. Det var de kommunale myndigheder også ganske klar over, men heldigvis greb de ikke ind for at få kravet håndhævet. I stedet ændrede de pr. 1. januar 1975 lejen og lejebetingelserne. For det første blev den hidtidige faste årlige afgift for stadepladsen afløst af en afgift af omsætningen (2½ %), hvilket var en forhøjelse. For det andet og måske mere interessant, så blev det nu tilladt at lade vognen stå uden for åbningstiden, men det skulle koste penge. Hvis vognen blev fjernet, måtte han trække 10.000 kr. fra omsætningen hvert kvartal, før der skulle betales stadeafgift, men lod han vognen stå, måtte han kun trække 5.000 kr. fra.⁵⁰ Det siger sig selv, at han valgte den højere afgift for på legal vis at kunne lade vognen stå. Når vognen nu ikke behøvede at være mobil, ærgrede det ham så meget mere, at der ikke kunne gives tilladelse til at indlægge vand og bevilges kloaktilslutning. Den tilladelse kunne alligevel aldrig have hindret kulturhusplanernes gennemførelse.

Den nye vogn

På baggrund af den nye stadepladsbevilling på under tre år blev der alligevel anskaffet ny pølsevogn. Hvad skulle Sonja og Børge ellers gøre? De havde ikke mulighed for at begynde et andet arbejde med en alder på omkring de 50. Et enligt forsøg på at få en ny stadeplads, nemlig pladsen efter O. Staugård på Torvet, da den blev ledig i sommeren 1980,

Den nye pølsevogn ankommer fra Vildsund til Museumspladsen, oktober 1980.

Privatfoto.

glippede som ventet.⁵¹ Derefter blev der skredet til handling på det givne grundlag. Sin vane tro havde Børge forberedt sig godt og været rundt ved nogle af Jyllands pølsevognsfabrikanter, bl.a. i Silkeborg og Sønderborg. Valget faldt imidlertid på "Aage Haaning A/S" i Vildsund uden for Thisted, hvor de opbyggede en pølsevogn helt efter Børges og Sonjas ønsker og behov.⁵² De vidste nok, hvad de talte om efter 10 år med den gamle og alt for lille pølsevogn. Nu skulle flest mulige af alle de dagligdags ulemper ophæves. Det var derfor noget af en festdag, da den ny ramme om det daglige arbejde ankom den 28. oktober 1980 og straks blev taget i brug, mens "Haaning" tog den gamle vogn i bytte. Glæden blev kun delvist spoleret ved tanken om, at kulturhusplanerne

kunne komme til at betyde et pludseligt farvel til stadepladsen på Museumspladsen og dermed til eksistensgrundlaget. Den slags bekymringer blandt menige borgere kunne byens administratorer ikke tage sig af, når højtflyvende kulturplaner var i luften. Planerne svævede, og det var endnu i begyndelsen af 1990'erne stadig uvist, hvor de ville lande. Det skulle ikke længere være Museumspladsen, men både Byparken og Højgadedegrunden var i fare. Havde Børge vidst det i 1980, 1978 eller endnu tidligere, kunne han have fået et bedre liv. Sonja tog det mere roligt, men heller ikke hun kunne selvfølgelig svare for udfaldet af det komplicerede lokalpolitiske spil.

Med den nye pølsevogn blev der åbnet plads for at tage nye varer ind, og det blev gjort i et mindre omfang. De snakkede om at begynde med burgere o. lign., men det blev ved snakken. Kaffe og is blev solgt næsten fra starten. De fleste pølsekunder er meget konservative. De bestiller det samme hver gang, og mange bemærker den mindste ændring i kvalitet eller mærke. Længe var Børge også meget bange for prisstigninger. Ville det drive kunderne bort? Den betænkelighed blev gjort til skamme. Det var undtagelsen, hvis nogen bemærkede, at der var lagt 25 øre på prisen. Han sørgede i øvrigt for at holde samme prisniveau som på Torvet, men haltedede gerne lidt bagefter med forhøjelserne. I øvrigt hørte det til hans faste praksis altid at undersøge pølsevognspriser, når de var på besøg i Århus eller andre steder i landet. Der ved måtte han konstatere visse udsving, men ikke alarmerende og slet ikke forudsigelige. Priserne var ikke størst i storbyerne, men snarere i små provinsbyer, hvor en enkelt

*Børge og Sonja i den nye pølsevogn, der var indrettet efter Børges tegning.
Privatfoto.*

grillbar havde monopol og måske åbent 16 timer i døgnet. Det skal der også betales for. Jeg behøver næppe at tilføje, at han med disse prisundersøgelser satte os andre på noget af en tålmodighedsprøve, når vi var med.

Den nye pølsevogn var en god investering. Bedre for kunderne og bedre for Sonja og Børge. De fortrød det ikke et øjeblik, men ærgrede sig snarere over, at de ikke havde fået skiftet den gamle vogn ud tidligere, men her spillede usikkerheden forståeligt nok ind.

Pensionering

Allerede flere år før Børge blev 60 år, havde han ønsket at lægge op, når der blev mulighed for det. Han var vedvarende plaget af dårlig ryg, fik forskellig behandling derfor, og dertil kom en stadig meget mere påtrængende astma.⁵³ Han havde selv lagt

økonomien til rette, så det skulle være muligt, endvidere var der kommet en efterlønsordning, som yderligere gav basis for, at det hele kunne hænge sammen, og de blive ved huset, når de stoppede i pølsevognen. Imidlertid var der næsten tre år i aldersforskel mellem ham og Sonja. Hvis vognen stoppede med ham, ville hun være uden arbejde. Som hun skrev fra pølsevognen 27. januar 1988: *John, beslutningen om at blive pensionist, er noget af den letteste beslutning, at tage, jeg skulle lige blive 57 ½ år for ikke at blive sendt ud som langtidsledig, ellers havde far været klar til det noget før. Angående al den tid vi får, er der ingen problem, før har jeg løbet, nu kan vi bare begynde at gå. Jeg har stået her i mange år, når folk kom hjem fra fyraften, nu har vi 4-5 timer igen, inden vi er færdige, nej helt bestemt kan vi sagtens finde ud af det.*

Der er ingen tvivl om, at de begge to havde behov for at stoppe arbejdslivet. Børge kunne ikke mere og havde for længst erkendt det. Han talte ligeud med mig om det i påskeferien i 1985, hvor han var sløj og havde tabt sig.⁵⁴ Hans lungesygdom tiltog kun. Det tog lidt længere tid med Sonja, men også hun havde for længst ydet sit i arbejdslivet og kunne overgå til pensionisttilværelsen med god samvittighed. Den mentale omstilling tog imidlertid lidt længere tid, trods Sonjas ord om det modsatte. Hun tog ikke Børges hele indstilling i betragtning.

Børge sørgede for at få timet hele afviklingen af pølsevognen nøje i samarbejde med sin revisor Gade. Der havde været forespørgsler flere gange i vognen fra tilfældige, men det blev hver gang afvist. Tidspunktet

skulle være det rette. Den 13. februar 1988 blev en *velbeliggende pølsevogn* averteret til salg kontant i *Vestkysten*. Der meldte sig straks en køber, Poul Truelsen, der gav 150.000 kr. for vognen og good-will. Nogle måneder efter Børges 60 års fødselsdag var vognen afhændet.⁵⁵ Den 19. april 1988 bar de sidste gang dagens indtjening hjem. På dagen fik de besøg af flere af deres leverandører, som kom med gaver og ønskede farvel. Allerede den 15. april var Børges pensionisttilværelse og Sonjas liv som arbejdsløs formelt begyndt.⁵⁶ Der skulle være endnu et par år med et mellemspil, før hun helt kunne nyde livet som pensionist.

Børge havde købt pølsevogn på det tidspunkt, hvor antallet af pølsevogne i Danmark var toppet, der var c. 700. Derefter gik antallet jævnt nedad, også i Esbjerg, men det havde Børge ikke mærket noget til i sin forretning. Måske havde det været et spørgsmål om tid, før han på grund af konkurrence fra andre fast-food spisesteder alligevel var blevet nødt til at stoppe. Udviklingen gik i den retning. Der er i dag i hele Danmark kun omkring 100 pølsevogne tilbage, så man skal til at lede efter dem, hvis det er der, man vil nyde en pølse.⁵⁷ I Esbjerg er der et par pølsevogne tilbage på Torvet og Banegårdspladsen.

For begge mine forældre var salget af pølsevognen alligevel en utrolig overgang. Den havde været rammen om det meste af deres dag i 18 år. Det siger noget om, hvor stort behovet var for at få sagt stop, at de ikke på noget tidspunkt derefter kom til at savne den, eller fulgte videre med i dens skæbne. Pølsepriserne hørte helt op med at have interesse. Museumspladsen var et over-

Nørregade mod Jernbanegade. Den nye pølsevogn, december 1980.

Privatfoto.

stået kapitel for dem begge. Imidlertid var det ikke et dårligt kapitel. Der havde været problemer og unødige spekulationer, kunne de se bagefter, men der var flest gode minder og mange sjove situationer at se tilbage på.⁵⁸

Kulturhuset blev aldrig opført på Museumspladsen. I efteråret 1995 blev byggeriet i stedet påbegyndt i Byparken, og står for længst færdigt. Kulturhuset er blevet en succes på Byparkens bekostning. Der er til gengæld ikke megen "park" tilbage, hvis ellers begrebet skal bevare nogen mening. Pølsevognen stod på det tidspunkt fortsat i Nørregade. Som et tidens tegn blev den i 1995 efter en længere pause solgt til den vietnamesisk indvandrer Thang Viet Yu. Han kunne måske have fortalt mange nye historier om livet som pølseforhandler. Museumspladsen er stadig parkeringsplads i 2021, men hvor længe er spørgsmålet. Højhusplaner huserer.⁵⁹

Mord

Pølsevognen på Museumspladsen vil ikke gå over i Esbjergs historie som kulinarisk mødested, konkurrencen er for hård, men dog vil vognen finde en beskeden plads i en helt anden sammenhæng, nemlig i byens farverige kriminalhistorie, som i øvrigt stadig venter på at blive skrevet.

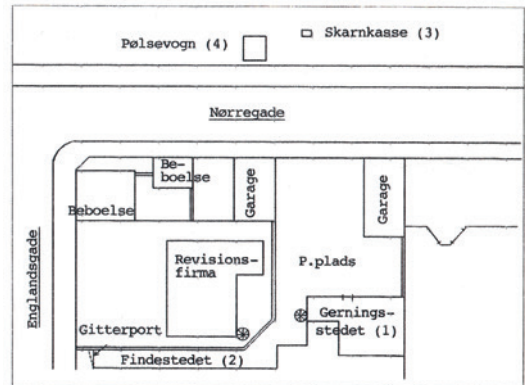
Den 22. august 1992 ved 21-tiden blev der gjort et fund i affaldsbeholderen ved siden af pølsevognen, som medvirkede til opklaringen af et mord. Fundet blev gjort af en 45-årig invalidepensionist, som ventede på indkøbsbussen fra Tyskland, som tidligere omtalt havde fast afgang- og ankomst i Nørregade ud for pølsevognen. Han havde glemt en jakke i bussen tidligere og ville spørge til den. I affaldsbeholderen gjorde han først et heldigt fund, både en fuld øldåse og en pakke med 10 cigaretter. Med fundet fulgte dog også blodigt tøj og en kniv. Han valgte næste dag at meddele fundet af tøj og kniv til politiet, der begyndte en efterforskning. Inden den var kommet nogen vegne, fandt nogle drenge et par dage senere i en smøge lige om hjørnet Nørregade-Englandsgade et delvis nedgravet lig, kun fødderne stak op. Sjusket arbejde. Så rullede den helt store efterforskning, der førte til opklaringen af drabet på en ung mand på 20 år fra Sønderjylland, foregået i Den tyrkiske Klub i Nørregade over for pølsevognen. Kniven fra affaldsbeholderen var drabsvåbnet, og det blodige tøj tilhørte den dræbte. Drabsmanden viste sig at være et 19-årigt medlem af Den tyrkiske Klub. Han var vred over i klubben at have tabt i billardspil til ofret og havde indledt et slagsmål, der

førte til drabet. Den dræbte blev efterfølgende rullet ind i et tæppe fra klubben og begravet i smøgen, mens jakken og kniven havnede i affaldsbeholderen. Morderen havde gjort det let for sig selv – og for politiet.

Det siger sig selv, at drabets udpenslede detaljer, det makabre ligfund og opklaringen eksponerede både pølsevognen og Den tyrkiske Klub. Her var godt stof for både de lokale og landsdækkende medier (aviser, radio, TV). Fotos af pølsevognen blev bragt adskillige gange i mangel af bedre, og blev også gengivet i den senere kriminallitteratur sammen med en oversigtstegning med både pølsevognens, affaldsbeholderens, ligets og Den tyrkiske Klubs placering.⁶⁰ Det var næsten, som var man der selv. God reklame!

Lige lidt hjalp det. Pølsevognen måtte lukke efter nogle år.

Rids over lokaliteterne omkring gerningsstedet (1) den tyrkiske klub, fundestedet (2) og skarnkassen (3) ved pølsevognen (4).

Plan over mordområdet i Nørregade august 1992. *Danske Kriminalsager*, 2, 2005, s. 95.

Noter

- 1 Esbjerg Kommunes Arkiv: DK 754.2 Stadeplads på Museumspladsen, Nørregade, Bent Ekner 17. 2.1970; BL's privatarkiv: Inventarliste 19.1.1970; købekontrakt udatt.; Næringsbrev 28.4.1970.
- 2 BL's privatarkiv: Kontrakt med Flæskehallen 13.4.1970.
- 3 Overenskomst med Premier Is A/S 16.5.1975 (BL's arkiv).
- 4 Esbjerg Kommunes Arkiv: DK 754.2 Stadeplads på Museumspladsen, Nørregade. Tilladelse givet af byrådet 2.5.1963.
- 5 Se Dieckmann Rasmussen 2001, s. 44.
- 6 Brev fra Esbjerg 9.2.1978.
- 7 Dagbog nr. 6, 10.4.1985.
- 8 I et brev fra Esbjerg 22.4.1977 fortælles det, at dueslaget er begyndt på Museumspladsen. "Det hjælper alt sammen."
- 9 Brev fra Esbjerg 12.9.1984.
- 10 Brev fra Esbjerg 9.2.1978.
- 11 Brev fra Esbjerg 2.12.1977.
- 12 Brev fra Esbjerg 18.10.1984.
- 13 Brev fra Esbjerg 13.10.1982.
- 14 Brev fra Esbjerg 9.10.1986.
- 15 De fleste fra *Vestkysten*. Blandt dem tegneren Ulf Gudmundsen og Poul Bjelke Laursen.
- 16 Blandt dem min tidligere lærer Henning Hein, Rørkjær Skole, der spurgte til, hvad jeg lavede (Brev fra Esbjerg 16.11.1981), min fysiklærer på Esbjerg Statsskole, Ole Olesen.
- 17 Aino Kann Rasmussen, der var ved Esbjerg Museum 1973-82, hvis arbejde jeg fulgte gennem bl.a. *Mark og Montre*, som jeg abonnerede på til tidsskriftet ophørte.
- 18 Enkelte af disse har årtier senere fortalt derom.
- 19 Der foreligger et par tilsynsrapporter fra 13.1.1981 (vognen godkendt), 30.8.1986 (godkendt) og 7.3.1988 (intet), BL's privatarkiv.
- 20 Det var en del af mit lørdagsarbejde i gymnasietiden.
- 21 Organisation Todt var en tysk byggeorganisation, der stod for byggeri for værnemagten under besættelsen.
- 22 En sådan smugler- og hælerring blev på et tidspunkt afsløret blandt Esbjergs renovationsarbejdere, der vist hovedsageligt distribuerede cigaretter og spiritus smuglet til byen med fiskekuttere. Om det var før eller efter 1970 husker jeg ikke, men det lader sig påvise.
- 23 Brev fra Esbjerg 22.4.1977 kan berette: *Der har været rygter om Kirketerp, Lützhöft, Dam Christensen hele banden skulle være med i bagmandsagen fra Tjærborg, gud hvor vi under dem en på tuden, men om det er bare rygter, ved vi ikke.*
- 24 Brev fra Esbjerg 29.5.1978.
- 25 Bruhn og Holm 1999, s. 267. Selv havde jeg i slutningen af 1970'erne i vores lejlighed i Århus en plakat hængende om Esbjergs boligkajer.
- 26 Meddelelser fra Politimesteren til Børge, BL's privatarkiv.
- 27 Brev fra Esbjerg 15.3.1979.
- 28 Der var indbrud bl.a. 23.11.1977, hvor der var kastet to sten gennem ruderne og blevet forsøgt tændt bål i pølsevognen (de måtte holde lukket dagen efter) og stjålet en del, igen 14.3. (rude knust, udhæng smadret), og november 1978 var der forsøg på indbrud (Breve fra Esbjerg 24.1.1977 samt 14.3. og 24.11.1978).
- 29 Brev fra Esbjerg 24.11.1978 med avisudklippet.
- 30 Brev fra Esbjerg 20.12.1978.
- 31 Brev fra Esbjerg til mig i Wien 13.9.1981.
- 32 Brev fra Esbjerg 13.10.1982.
- 33 Brev fra Esbjerg 21.5.1982.
- 34 Brev fra Esbjerg 1.2.1983.
- 35 Brev fra Birgitte Kjær og Jørn Street-Jensen 30.10.2019.
- 36 Brev fra Esbjerg 17.2.1977, men det fremgår af brevet, at det ikke var første gang.
- 37 Brev fra Esbjerg 6.10.1981. Selv bedømte Børge det ugen efter. Bedømmelsen lød i sin helhed "pølsesættet fungerede meget tilfredsstillende" som påtegning til brev af 15.10.1981. Der foreligger en proformafaktura fra Plumrose 23.9.1980 på et kogeкарssæt på 12.246 kr. i BL's privatarkiv. Den handel blev næppe afsluttet. Pølsesættet blev solgt tilbage til Haaning i 1988, det var som nyt.
- 38 *ON-Information*, oktober 1985, nr. 42. Jfr. *Vestkysten* 10.6.1986.
- 39 Brev fra Esbjerg 24.6.1982.
- 40 Udvalg på grundlag af brevene.
- 41 *ON-Information*, april 1985, nr. 40. Der kom sst. nr. 42 april 1985 en artikel med Børge (med foto), hvor han fortalte om rejsegilderne, som han ikke havde tal på, men at de fleste havde været hos A/S M. Oskar Nielsen.
- 42 Ansøgningen for 1986 haves ikke, men for 1987 haves bevillingen. Levnedsmiddelkontrollen i Varde 4.8.1987, hvoraf det fremgår, at skrивelsen skulle medbringes på markedet (BL's privatarkiv).
- 43 Brev fra Sonja 6.8.1986; Dagbog nr. 8, s. 232-234 med beskrivelse nedskrevet 31.8.1986 og billede af Ho-platten 1986.
- 44 F.eks. *Vestkysten* 11.3.1981, tegning set fra Nørregade ned mod Jernbanegade, en bus holder uden for pølsevognen. Et andet med "Nørregade udsigt til pølsevogn,

bibliotek og musikbibliotek” er mere detaljeret og stemningsfulgt. Af tegneren Haakon Hesselager (1922-2020) foræret til Sonja og Børge. Hvornår den var i *Vestkysten*, er uvist.

- 45 Esbjerg Kommunes Arkiv: DK 754.2. Stadeplads på Museumspladsen, Nørregade: Ansøgning af 14.4.1977 ved Hans W. Sørensen; svar fra Stadsingeniørens kontor 13.5.1977, der skød afgørelsen over til Byplanudvalget; 16.5.1977 afgørelse fra Teknisk Udvalg, som ikke anbefalede ansøgningen. BL's privatarkiv: Brev fra Byplanudvalget 30.1.1979.
- 46 BL's privatarkiv: Brev fra Ejendomskontoret 1.4.1980 og 8.5.1980.
- 47 Esbjerg Kommunes Arkiv: DK 754.2. Stadeplads på Museumspladsen, Nørregade: Ansøgning af 10.1.1970 og afvisning af stadsingeniør Bent Ekner 28.1.1970.
- 48 BL's privatarkiv: Brev til Byplanudvalget 21.2.1980, svar fra samme 21.3.1980.
- 49 Esbjerg Kommunes Arkiv: DK. 754.2 Stadeplads på Museumspladsen, Nørregade.
- 50 BL's privatarkiv: Brev fra Ejendomskontoret 2.9.1974.
- 51 BL's privatarkiv: Brev fra Fællessekretariatet 1.7.1980 og fra Byrådet 21.8.1980.
- 52 BL's privatarkiv: Slutseddel/Kontrakt 8.8.1980.
- 53 Sonjas breve har som et gennemgående tema Børges sygdom og de skiftende behandlinger. Familiens læge Jørn Brix udfærdigede 28.1.1988 en lægeerklæring om Børges vaklende helbred (Brix's formulering), der gjorde det stadigt vanskeligere for ham at bestride sit arbejde. Det drejede sig om næsten konstant generende nakkesmerter med udstråling til skulderregionerne og baghovedet. Hertil kronisk bronchitis, der ofte går over i astma (BL's privatarkiv).
- 54 Dagbog nr. 6, 10.4.1985.
- 55 BL's arkiv: Avisannonce 13.2.1988; Købekontrakt af 22.2.1988 med Poul Truelsen. Køberen havde ingen erfaring med en pølsevogn, men tog trods det ikke mod tilbuddet om at blive oplært i en uge (Dagbog nr. 9, 14.4.1988).
- 56 Brev fra Esbjerg 19. april 1988.
- 57 Mylius Thomsen 1995.
- 58 En lang række af dem er fortalt i de breve, jeg fra 1976 og frem til pølsevognens salg fik fra Esbjerg, ikke få er skrevet i pølsevognen (JTL's privatarkiv, mappe ”Breve fra Esbjerg”).
- 59 Bl.a. *JydskeVestkysten* 19.4. og 5.6.2017.
- 60 *Vestkysten* 28.8.1992 (m. foto af pølsevognen, den dræbtes jakke og taske og en plan over gerningsstedet),

Brinch & Jes Dorph-Petersen 2001, s. 328, Lindahl Nielsen 2005, s. 95 (først publiceret i *Nordisk Kriminalreportage* 1995).

Litteratur

Esbjerg-Ugeavis
JydskeVestkysten
ON-Information
Pølsen
Vestkysten

Brinch, Niels & Jes Dorph-Petersen: *Oplæret. 17 nye danske kriminalsager*, 2001.

Bruhn, Verner og Poul Holm: *Esbjergs Historie*, 3, 1999.

Dieckmann Rasmussen, Jørgen: *Esbjerg i 50'erne*, 2001.

Lindahl Nielsen, H.: Drabet i den tyrkiske klub, *Danske kriminalsager*; 2, Gennem 1990'erne. Udg. af Dansk Politi-Idræts Forlag, 2005, s. 95 (først publiceret i *Nordisk Kriminalreportage* 1995).

Mylius Thomsen, Allan: *Café Fodkold*, 1995.

Kilder

Esbjerg Kommunes arkiv
Børge Lauridsens arkiv (priv.)
John T. Lauridsens arkiv (priv.)

John T. Lauridsen, f. 1951. Ridder Stigs Vej 15, 2300 København S. Fhv. forskningschef, dr.phil. Har bl.a. skrevet Klatterup – et arbejderkvarter i Esbjerg 1890-1990, 1992 og Oscar Bruun. Læge i pionertidens Esbjerg, 1996, samt artikler i Fra Ribe Amt 1993, 1994, 2000, 2001 og 2002.